

XITOYNING ENERGETIKA STRATEGIYASI VA ULARNI AMALGA OSHIRISH CHORA – TADBIRLARI

 10.24412/2181-1784-2021-1-679-685

Nigmanov A.U.

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
tayanch doktoranti

***Annotation.** At a time when the economic problems associated with the spread of coronavirus are intensifying, the development trends of the Chinese economy have become the focus of global attention, and long-term plans for the development of the Chinese economy are of particular interest to the world community. Today, despite the slowdown in the country's economy, China remains one of the world's largest economies. rinda stands. It is difficult to predict how China will develop today - it is difficult to predict how it will develop due to the large-scale investment in all areas of energy. as well as the threat of a serious economic recession in the first half of 2020 due to the coronavirus epidemic does not allow accurate predictions.*

***Keywords:** Oil, gas, coal, import, export, energy resources, energy strategy, CO2*

Koronavirus tarqalishi bilan bog'liq iqtisodiy muammolar keskinlashayotgan bir paytda, Xitoy iqtisodiyoti rivojlanish tendensiyalari butun dunyo diqqat markaziga aylandi va Xitoy iqtisodiyotini rivojlantirishning uzoq muddatli rejalari jahon hamjamiyatida alohida qiziqish uyg'otadi. Mamlakat birinchi bo'lib dunyoda COVID-19 deb nomlangan koronavirus infeksiyasining tarqalishiga duch keldi.

Butun dunyo Xitoy iqtisodiyotining tiklanishini kutmoqda. Shu bilan birga, Xitoy iqtisodiyotiga bo'lgan ishonch asta -sekin koronavirus ustidan ichki g'alabadan so'ng jahon mamlakatlarida qayta shakillanmoqda. Ko'p iqtisodchilar butun dunyo iqtisodiyotining tiklanishini Xitoy sanoatining qayta boshlanishi bilan bog'laydilar.

Hozirgi kunda mamlakat iqtisodiyoti rivojlanish jarayoning sekinlashishiga qaramay, Xitoy dunyodagi eng yirik iqtisodiyotlardan biri bo'lib qolmoqda. Xitoy energiya iste'moli bo'yicha dunyoda birinchi o'rinda turadi va shu bilan birga AQShdan so'ng neft importi bo'yicha ikkinchi o'rinda turadi. 2014 yilda Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) ma'lumotlariga ko'ra, Xitoy yalpi ichki mahsuloti (xarid qobiliyati pariteti) bo'yicha dunyoda 1 -o'rinni egallab, bu ko'rsatkich bo'yicha

AQShni ortda qoldirdi. Shu bilan birga, Xitoy tashqa savdoda AQShni ortda qoldirib, tashqi savdosini 4,3 trillion AQSh dollari [1] yetkazdi.

Ishlab chiqarishning o'sishini, fundamental va amaliy fanni keng rivojlantirmasdan, yangi texnologiyalarni ishlab chiqmasdan va ishlab chiqarishga joriy qilmasdan mumkin emas. XXR nafaqat eng yangi texnologiyalar uchun litsenziyalarni faol sotib oladi, balki ularni ishlab chiqish va amalga oshirishga katta mablag sarflaydi. Jadvaldan ko'rishimiz mumkin-ki, 2009 yildan buyon jahon ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalari xarajatlarining umumiy hajmida dunyodagi yirik iqtisodiy rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning fakt va prognozlarini foizda ko'rishimiz mumkin, Bu yerda Xitoyning Yaponiya va Rossiyadan oldinda, ammo AQShdan orqada qolayotganini ligini ko'rishimiz mumkin.

1 jadval

Yirik iqtisodiy rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalarini (ITKI) jahon iqtisodiyotidagi umumiy hajmidan ajratgan ulushining %dagi ko'rinishi va prognoz (1980-2030 yillar)[2]

Davlatlar	1981	1990	2000	2009	2020	2030
XXR	1,3	1,7	2,9	12,1	18	25
AQSh	26,6	36,1	29,4	29,8	25	20
Yaponiya	8,6	15,7	10,7	11,8	9	7
Rossiya	8,6	6,8	1,3	1,9	1,5	1,5

Xitoy 2008 yildan buyon yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti bo'yicha AQSh va Yaponiyadan oldinga o'tib ketdi.

2 jadval

ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalar (ITKI)mahsulotlar eksporti bo'yicha dunyo mamlakatlarning ulushi %da va prognoz (1980-2030 yillar) [2]

Davlatlar	1980	1990	2000	2008	2020	2030
XXR	0,03	0,6	3,7	19,7	25	30
AQSh	26,1	22	19,6	13,4	10	8
Yaponiya	15,2	15	11,5	6,4	5	4
Rossiya	3,3	0,3	0,4	0,3	1	1

2007 yil boshida Xitoy to'liq ilmiy-tadqiqotchi olimlar va muhandislar soni bo'yicha AQShni deyarli ortda qoldirdi.

3 jadval

ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalar (ITKI) sohasida to'liq ish bilan band bo'lgan ilmiy-tadqiqotchi olimlar va muhandislar soni %da va prognoz (jahondagi ko'rsatkichiga nisbatan %da olingan) (1980-2030 yillar)[3]

Davlatlar	1995	2000	2005	2007	2020	2030
XXR	10,2	10,1	13,5	19,7	30	35
AQSh	18,3	18,4	16,5	19,8	15	12
Yaponiya	18,4	15,2	12,3	14,6	10	8
Rossiya	10,5	7,3	5,6	6,5	5	5

Resurslar xavfsizligi iqtisodiyotni rivojlantirishning eng muhim omillaridan biridir. Quyidagi jadvaldan ko'rinib turibdiki XXRda neft va gaz dinamikasi qayda darajada o'zgarib borishi.

XXR Rivojlanish va islohotlar davlat qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, XXRdagi neft zaxiralari 2002 yilda 24,0 milliard barreldan tusha boshladi, 2003 yilda dastlab 18,3 mlrd. va 2008 yilda 16,0 mlrd barrelgacha qisqardi.[4] Biroq, qayta hisob - kitoblardan so'ng, neft zaxiralari to'g'risidagi ma'lumotlar 2011 yildagi 3160 milliard m³dan 2018 yilda 3486,2 milliard m³ gacha keskin oshdi.

4 jadval

XXRda nefat va gaz zahirasi, qazib olinishi va importi[5]

XXR	2011		2017		2018	
	Neft	Gaz	Neft	Gaz	Neft	Gaz
Isbotlangan neft (mln t) va gaz zahirasi(mlrd m ³)	3160,0	2810,0	3489,1	3610,7	3486,2	2856
neft (mln t) va gaz(mlrd m ³) qazib olish	203,0	102,7	199,7	133,6	191,2	149,2
Neft va gaz kondensatlarini importi	137,4		380,6		461,1	

Shu bilan birga, XXR uglevodorodlarni faol import qiladi. Pekin 1993 yilda neftning netto importoriga aylandi va 2009 yilda Xitoy birinchi marta o'z konlaridan qazib olishidan ko'proq neft import qildi. 2010 yilga kelib Xitoyning neft import hajmi 239 million tonnadan oshdi.[6] Mutaxassislarining taxmin qilishicha, 40 yildan keyin XXR mustaqil ravishda ichki neftga bo'lgan talabning atigi 3 foizini ta'minlay oladi.

Agar biz Xitoyning energetika strategiyasini ko'rib chiqsak, ular bir -biriga qisman to'g'ri keladi va keyingi har biri avvalgisiga ziddir, chunki ularda 10 yildan 20 yilgacha belgilangan parametrlar 3-5 yil ichida bajariladi va shu vaqt ichida yangi texnologiyalar paydo bo'ladi.

Bugungi kunda Xitoy qanday rivojlanishini oldindan aytish qiyin - energetikaning barcha sohalariga keng ko'lamli sarmoyalar kiritganligi tufayli qanday rivojlanishini oldindan aytish qiyin. shuningdek, koronavirus epidemiyasi oqibatida 2020 yilning birinchi yarmida jiddiy iqtisodiy retsessiya xavfi paydo bo'lishi aniq prognozlash imkonini bermaydi.

Xitoyda o'z energiya manbalari bilan ta'minlanganlik darajasi 80%dan kamni tashkil qiladi. Biroq, 5 jadvalda ko'rsatilgandek., mamlakatning rivojlanishi ko'p yo'nalishli bo'lib, Xitoyning barcha energetik strategiyalarini ushbu ko'p yo'nalishli harakat prizmasidan yaxshiroq tushunish mumkin.

5 jadval

XXR energetikasi rivojlanishidagi paradokslar

Eng arzon yoqilg'ilar	Uglevodorodlarni kamayish holati
XXRning jahon ko'mir qazib olishdagi uluhi 50%	XXRning jahon elektromobillari sotishdagi uluhi 50%
2018 5 yil mobaynida ko'mir orqali IES 200GVt elektr energiya olindi	2018 1 yil ichida shamol generatsiyasi 20% o'sdi
2019 ko'mir qazib olish 4,5%ga oshdi	2019 Gaz iste'moli 9,5% o'sdi
2020 Neft importi hajmi pasaydi	2020 yonilg'i quyish shahobchasigacha 1000 km.gacha yurishi mumkin bo'lgan, vodorodda harakatlanadiga Grove avtomobili seriyali ishlab chiqarish

yo'lga qo'yildi

2016 yilda tasdiqlangan Xitoyning 2020 yilgi energiya strategiyasida quyidagi maqsad va vazifalar belgilangan edi:

- birlamchi energiyaning umumiy iste'moli (neft, gaz, ko'mir, uran, gidroelektrostantsiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalari) 5 milliard tonna ko'mir ekvivalenti darajasida saqlanishi kerak, bunda keyinchalik ko'mir ulushi asta kamayishi lozim;

- qayta tiklanadigan energiya manbalari ulushini asosiy energiya yoqilg'i balansida 15% gacha oshirish kerak;

- CO2 chiqindilarining intensivligi 2015 yildagi darajaga nisbatan 18% ga, 2015 yilgi ma'lumotlarga qaraganda energiya zichligi 15% ga kamaytirilishi kerak;

- mamlakatning o'z energiya resurslari bilan ta'minlanishi umuman 80% dan kam bo'lmasligi kerak;

- elektr energiyasi ishlab chiqarish uchun ko'mir sarfini 310 g / kVt soatgacha, yangi elektr stantsiyalari uchun esa 300 g / kVt soatgacha kamaytirish kerak;

-Ko'mirda ishlaydigan elektr stantsiyalarida havo ifloslantiruvchi moddalar chiqindilari standartlarini to'liq joriy etish, havoning ifloslanishining oldini olish uchun asosiy nazorat zonalaridagi barcha eski va samarasiz ko'mirli qozonlarni yo'q qilish kerak.

Shunga qaramay, shuni yodda tutish kerakki, Xitoyning barcha qazib olinadigan resurslarni iste'moli ularning mamlakatda ishlab chiqarish hajmidan oshib ketadi. Iste'mol va ishlab chiqarish o'rtasidagi eng kichik farq ko'mirda kuzatiladi, Xitoydan tashqarida qazilgan 6%; Xitoydan tashqarida qazilgan. gaz va neft uchun bu ko'rsatkich ancha yuqori - mos ravishda 28% va 60% tashlil etadi.

Xitoy, Hindiston va Janubiy Afrika bilan bir qatorda, yoqilg'i -energetika balansida ko'mir ustun bo'lgan mamlakatdir. Birlamchi energiyaning umumiy iste'moli (neft, gaz, ko'mir, uran, gidroelektrostantsiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalari) 2020 yilda qariyb 5 milliard tonna ko'mir ekvivalentini tashkil qiladi.

Xitoy Xalq Respublikasi Davlat Kengashining dasturiga ko'ra, 2020 yilga kelib, mamlakatda asosiy yoqilg'i-energetika resurslarini iste'mol qilishda foydali qazilmaydigan yoqilg'ining ulushini 15 foizga etkazish va qazib olibadigan yoqilg'ining ulushini kamaytirish rejalashtirilgan edi. ko'mir 55%gacha, 2020 yilga kelib neft 23%, gaz esa 10%bo'lishi kerak edi.[6]

Aslida, ko'mir o'sish tendentsiyasi mavjud: 2000 yildan 2017 yilgacha Xitoyda ko'mir iste'moli to'rt barobar oshdi va hajmining 50% elektr energiyasini ishlab

chiqarishga ketadi. Ko'mirda ishlaydigan issiqlik elektr stansiyalarining quvvati shu davrda 5 barobar oshdi. Xitoy Xalq Respublikasi Davlat Kengashi tomonidan ekologik energiya siyosati qabul qilinishi mahalliy korporatsiyalarning 2030 yilgacha bo'lgan besh yil mobaynida 200 GVt ko'mir quvvatini qurishda davom etishiga to'sqinlik qilmaydi.

2017 yilda ko'mirdan ishlab chiqarilgan elektr energiyasining ulushi 2010 yilda 76% ga nisbatan 65% ni tashkil etdi. Shuning uchun XXRning 2020 yilda uni 55% gacha kamaytirish maqsadiga erishish qiyin masala sifatida qaralmoqda.

Aslida, 2019 yilda ko'mir qazib olish 5%ga oshdi. Va eski konlar va ko'mir issiqlik elektr stantsiyalari yopilganda, xatolarga yo'l qo'yildi. Bir qator hollarda, omborlarda yoki gaz uzatish tizimida gaz zaxirasining yo'qligi hisobga olinmagan, qozonxonalarni magistral gaz quvurlari bilan bog'laydigan gaz tarmoqli quvurlar qurilmagan. Natijada, 2019 yil qishda, ko'mir yoqadigan qozonxonalarni issiqlik elektr stantsiyalari va qozonxonalarga gaz etkazib berilishi hujjatli tasdiqlanganidan keyingina o'chirishga qaror qilindi.

Xitoyning 13-besh yillik davriga (2016-2020 yillar) mo'ljallangan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish rejasi 2020 yilda gaz ishlab chiqarish quvvatining 110 GVtgacha (2000 GVt tizimning umumiy quvvati oshishi bilan) oshishini nazarda tutadi. Shu bilan birga, gaz bilan ishlaydigan IESlarni qurish va ishga tushirish rejadan ikki baravar sekinlashmoqda - yiliga 11,5% o'rniga 6%, 2019 yil oxirida o'rnatilgan umumiy quvvati 2000 GVt (ko'mir hisobidan amalga oshirildi).

XXRda milliy energetikani rivojlantirish doirasida mamlakat yoqilg'i - energetika balansida tabiiy gaz ulushini sezilarli darajada oshirish ko'zda tutilgan.

BIBLOGRAFIYA

1. Xalqaro valyutajamg'armasi yillik hisoboti // <https://www.imf.org/external/russian/index.htm>
2. Rivojlanish indekatori // <https://> Data for 1995–2008 were sourced from the World Bank, World Development Indicator 2010; data for 1980–1990 are the estimates by the author based on UN Comtrade Database, among which data for Russia 1980 and 1985 are estimates based on data for the former SU
3. Ху А. Китай и мир к 2030 г. Доклад в Институте Дальнего Востока РАН. М.: ИДВ РАН, 2012.
4. Галаджий И. Топливо для Поднебесной // Нефть России. 2010. № 5. В. 104–106.

-
5. Высоцкий И.В. Нефтегазовая промышленность мира (информационно-аналитический обзор). М.: Росгеология, «ВНИИЗАРУБЕЖГЕОЛОГИЯ», 2017. 59 с. ТЭК России. 2012. № 11. С. 7, 8, 12.